

Olika ingångar till skolutveckling

ROLF LANDER & KARIN RÖNNERMAN

Temaredaktörer

Läsaren håller ett temanummer om skolutveckling i sin hand. Här i inledningen skall vi – som är temaredaktörer – berätta om vilka som skrivit artiklarna, vilken forskargrupp som ligger bakom initiativet till temat och göra en kort kommentar till vilket slags innehåll artiklarna bjuder på och dess bidrag till en vetenskaplig och praktisk diskussion. Författarna samarbetar inom forskargruppen PULO på institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet:

Ulf Blossing, docent i pedagogik

Mette Liljenberg, doktorand i utbildningsvetenskap

Maria Jarl, FD i statsvetenskap

Anette Olin, FD i pedagogik

Rolf Landers, professor i pedagogik

Karin Rönnerman, professor i pedagogik

Lill Langelotz, doktorand i pedagogiskt arbete

Akronymet PULO står för Profession, Utveckling, Ledarskap och Organisation. Alla dessa nyckelord berörs i de sex artiklarna och är de forskningsområden relaterade till skolutveckling som gruppen samlats kring.

Professionsperspektiv behandlas av Jarl, när hon diskuterar rektorers professionalisering relaterat till managementreformerna i Sverige. Samarbete mellan skolans olika professioner behandlas i tre artiklar om utvecklingsledare (Blossing, Liljenberg, Rönnerman & Olin). Landers lyfter även in specialpedagoger och speciallärare samt andra professioner som elevhälsopersonal, grupper som ibland är marginaliserade i skolutvecklingssammanhang.

Utveckling som förbättring eller disciplinering av professionella repertoarer står i fokus för Langelotz studie av kollegial grupphandledning. Blossing diskuterar vilka roller förändringsagenter försöker lära sig och utfallet av det på tre skolor. Landers studerar vad bl.a. kompetensutveckling gör för lärares självvärdering när det gäller att behärska repertoarer för klassrumsarbetet. Liljenberg

studerar meningsskapandets betydelse för utvecklingen av samarbetsrutiner på tre skolor. Jarl ifrågasätter hur väl rektorer kan fungera som pedagogiska ledare av skolors utveckling. Rönnerman och Olin undersöker hur ledarskapsnivåer samverkar och motverkar varandra i ett kommunövergripande kvalitetsarbete som innefattar aktionsforskning i den egna verksamheten.

Ledarskap är likaså ett tema i alla artiklar. Jarl håller sig till rektorernas pedagogiska ledarskap medan Rönnerman och Olin belyser interaktionen mellan kommunens kvalitetsansvariga, förskolechefer och utvecklingsledare i genomförandet av kvalitetsarbetet genom aktionsforskning. Rektorer, utvecklingsledare och lärare är aktörerna i Liljenbergs studie. Blossing beskriver förändringsagenternas utrymme i organisationen och hur det formar deras roller. Lander undrar vad skolledares pedagogiska ledarskap och kritiskt samarbete mellan kollegor betyder för lärares självförtroende. Informellt ledarskap mellan kollegor uppstår i den grupphandledning, vars makttekniker studeras av Langelotz.

Organisation tematiseras vidare. Rönnerman och Olin lyfter särskilt fram teori om praktikarkitektur som ett sätt att förstå hur olika arrangemang främjar och hindrar organisationen, särskilt när tre nivåer av ledare medverkar i samma projekt. Langelotz använder samma teori (kombinerat med Foucault) i sin tolkning av kollegahandledningen. Blossing beskriver förändringsagenternas plats i organisationen och hur det formar deras roller. Lander talar om organisering av skolors arbete som förenande begrepp för flera betingelser för självförtroendet hos lärare. Liljenberg studerar meningsskapandets betydelse för utvecklingen av samarbetsrutiner på tre skolor. Jarls analys ställer rektorernas professionaliseringssträvanden i relation till managementsreformernas incitament att förändra organisationers raison d'être från politiskt-byråkratiskt till marknadsanpassat-administrativt fokus i styrningen.

Det som skiljer artiklarna åt är de metoder som forskarna använt sig av. Temanumret visar upp ett brett spektrum som sträcker sig från intervju- och observationsstudier till policyanalyser av dokument och strukturell ekvationsmodellering. Tre artiklar inbegriper interaktion med lärare och ledare. Rönnerman & Olin prövade att konstruera tankekartor under tiden som intervjuer pågick och lärarna deltog i uppföljande analyser av tankekartorna. Blossing deltog i aktionsforskning och använde sig av förändringsagenternas loggböcker för att analysera vad som skedde i praktiken, en metod som gör att även processen kan följas över tid. Langelotz följde ett arbetslag som under drygt två år genomförde kollegahandledning. Samtalen spelades in och analyserades i efterhand, men användes också som en spegling tillbaka till arbetslaget. Så gott som alla i PULO-gruppen (som totalt har ett tiotal medlemmar) har erfarenhet av att medverka i och utbilda i aktionsforskning. Den ansatsen är inte framträdande här, men framgår av Blossings samt Rönnermans och Olins artiklar. Den metodiska bredden ger oss underlag för att pröva multimetodologiska ansatser i forskningen.

Det finns även en spännvidd i de teorier som artiklarnas författare valt att utgå från. Morgans (1997) bok om organisationstyper urskiljda genom metaforer, har vi använt i forskarutbildningskurser om organisationsteori och skolutveckling. Vi kan placera de sex artiklarna i relation till dem: Organisationen som organism, hjärna, kultur, politiskt system, psykiskt fängelse och som "flux and transformation". En av dem kommer artiklarna dock inte i närheten av, metaforen om maskiner, och dominansmetaforen i mindre grad.

Blossing placerar sig tydligast inom organismmetaforen genom sin anslutning till systemteori när han diskuterar skolors delsystem som en infrastruktur, t.ex. analyserad som drifts- respektive utvecklingsorganisationer inom skolor. Landers modell över faktorer som påverkar lärares självförtroende i arbetet med elever kan också ses som delsystem i denna mening, även om den statistiska analysen också tillåter andra tolkningar.

Distinktionen fast och lös koppling i Weicks organisationsteori spelar också en stor roll för Blossings analys av förändringsagenternas möjligheter att utforma sina roller. Lös koppling för Morgan till metaforen det politiska systemet. Till det senare hör även Jarls analys av professionaliseringssträvandena hos rektorerna. Bådas användning handlar bland annat om "boundary management", fast i det ena fallet inom skolor och i det andra fallet på nationell nivå och på vad som brukar kallas formuleringsarenan för skolpolicy.

Liljenbergs analys av meningsskapande inom tre skolors försök med samarbete utnyttjar en annan sida av Weicks teoretiserande, som Morgan placerar inom kulturmetaforen. Med sina referenser till Argyris och "double loop-learning" är hon också inne på lärande i organisationer, som Morgan menar kan falla inom hjärnmetaforen.

Langelotz studie använder disciplineringsmekanismer formulerade av Foucault. Morgan (a.a., s 406) diskuterar den senare i samband med metaforen om psykiska fängelser. Möjligen kan man se även dominansmetaforen i detta.

Det visar sig, när vi ser närmare på teorin om praktikarkitektur för Rönnermans och Olins artikel, att den har en anknytning till teorin om praktikgemenskaper (Wenger, 1998). Kemmis, som ligger bakom formuleringen av teorin om praktikarkitektur, anser att begreppet praktikgemenskap är särskilt gynnsamt för att förstå en praktik (Kemmis, 2005, s 394).

Morgan refererar inte till Wenger, men det passar bra att placera praktikgemenskaper inom en teori om kulturer. Stacey (1996, s 353 ff) för emellertid teorin om praktikgemenskaper i närheten av teorin om komplexa adaptiva system, vilket Morgan hänför till metaforen om "flux and transformations". Att relatera Weick till denna diskussion är inte långsökt, vilket Liljenberg resonerar om i sin artikel. Här ligger ett kärnområde för våra intressen. Praktikgemenskaper är ett växande fält inom forskningen om skolutveckling. Flera studier visar på kraften för lärare att ingå i lärande gemenskaper (McLaughlin & Talbert, 2008;

Timperley, 2011). Praktikgemenskaper med fokus på dialog är ett väl utvecklat koncept inom aktionsforskning (Rönnerman & Wennergren, 2012).

Avslutningsvis kan nämnas att Jarl, Andersson och Blossing (2013) i ett pågående projekt bekostat av Vetenskapsrådet givit sig i kast med att söka en bättre teoretisk bas för forskningsansatserna "school effectiveness research" och "school improvement research" genom att använda begrepp ur den ny-institutionella teorin (t.ex. Scott, 2008), en ansats som Morgan inte nämner. De ser en fördel med ny-institutionell teori i att den förmår hantera både rationella och irrationella perspektiv på organisationsförändring. Jarls analys av hur New Public Management-ideologi och teknologi gör sig gällande inom skolan öppnar i förlängningen också för ny-institutionell teori, eftersom skeendena kan ses som uttryck för hur skolan som organisationsfält invaderas av andra fälts institutionella logik.

Inte bara den metodiska mångfalden, utan även den teoretiska mångfalden i våra ansatser, ser vi som en tillgång för vår diskussion om hur vi ställer forskningsfrågor.

REFERENSER

- Jarl, M., Andersson, K., & Blossing, U. (2013). *Success or Failure. A mixed method approach to school effectiveness research*. Paper presented at the European Conference on Educational Research, Istanbul.
- Kemmis, S. (2005) Knowing practice: searching for saliences. *Pedagogy, Culture and Society*, 13, (3), 391-426.
- McLaughlin, M. & Talbert, J. E. (2006). *Building School-Based Teacher Learning Communities*. New York: Teacher College Press.
- Morgan, G. (1997). *Images of organizations*. 2nd ed. London: Sage.
- Rönnerman, K. & Wennergren, A-C. Förskola och skola på vetenskaplig grund. (2012). I K. Rönnerman (red). *Aktionsforskning i praktiken – förskola och skola på vetenskaplig grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Scott, W. R. (2008): *Institutions and organizations: ideas and interests*. Thousand Oaks: Sage.
- Stacey, R.D. (1996): *Strategic management and organisational dynamics*. London: Pitman.
- Timperley, H. (2011). *Realizing the power of professional learning*. Maidenhead: Open University Press.
- Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, meaning and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.